

Penelope Lively

Host

Zivot v zahradě

Penclope Lively
Život v zahradě

Brno 2019

Penelope Lively Život v zahradě

Life in the Garden

© Penelope Lively, 2017

Illustrations © Katie Scott

Translation © Petra Johana Poncarová, 2019

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2019
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7491-289-4 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-914-4 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-915-1 (Formát MobiPocket)

Věnováno Josephine

Úvod

Virginia Woolfová se jednoho květnového dne věnovala zahradničení. Tato skutečnost mě přivedla k úvahám o pozoruhodné souvislosti mezi zahradničením coby skutečností a coby metaforou. Drsné podobenství Beatrix Potterové o nadřazenosti venkovských hodnot — *The Tale of Johnny Town-Mouse* (Příběh městského myšáka Johnnyho) — vyzývá k průzkumu tradičního rozdělení na město a venkov. Zahrady na prériích, vytvořené americkými pionýry v dílech Willy Catherové, mi připomínají, že zahradničení může spočívat i v dobývání a usměrňování přírody, ale že zároveň vzdoruje plynutí času. Zahrada mé babičky, která byla co do krajinářských úprav i výsadby silně ovlivněna myšlenkami Gertrude Jekyllové, mi poskytuje podnět k zamyšlení o proměnách zahradnické módy.

Kromě psaní jsou ústředními činnostmi v mém životě čtení a zahradničení. V určitém smyslu do sebe tyto dvě oblasti zapadají: vždycky zbystřím, když nějaký spisovatel vytváří zahradu a když se naopak zahradničení stává součástí literatury. Často se přistihnu při úvahách o tom, co se to vlastně děje. Je tato literární zahrada vytvořena záměrně a promyšleně, nebo je pouze náhodná?

Téměř vždy se ukáže, že je vytvořena záměrně, že jde o zahradu vymyšlenou tak, aby ve vyprávění sloužila jistému účelu, aby navodila atmosféru nebo doplnila vykreslení postavy.

V této knize fungují literární zahrady jako podněty k úvahám o tom, co pro nás v průběhu dějin zahrady a zahradničení znamenaly. Proč a jak lidé zahradničí? Proč a jak zahradničili v minulosti?

Budu muset být osobní. Pokud sami zahradničíte, všechny zmínky o zahradách, rostlinách a zahradničení hrají na určitou strunu. Zajímá mě to? Vyzkoušela jsem to už? Do této knihy musí být tedy kromě všeho ostatního vpleten i životopisný proud: život v zahradě. Od prvního pozemku na předměstí, na kterém jsme s manželem pečlivě zachránili a vysázeli spoustu sazeniček vrbky, protože jsme nevěděli, co to je, až po několik metrů čtverečních londýnské půdy, které jsou pro mě dnes zásadně důležité a kde stále můžu upadat do vytržení nad novou čemeřicí nebo se rozplývat nad květináčem sněženek umístěným tak, abych na něj viděla z okna.

Vyrostla jsem v zahradě. Téměř doslova, protože šlo o horkou slunnou egyptskou zahradu a většinu času se žilo venku. Bydleli jsme v jednom ze tří domů postavených na počátku dvacátého století poblíž Káhiry — byla to cizorodá enkláva mezi poli cukrové třtiny a jetele, kanály a vesnicemi tvořenými chatrčemi z bláta. Všechny tři domy měly velké zahrady. Tu naši matka upravila silně v duchu anglické zahrady s trávničky, záhony růží, jezírky s lekníny a chodníčky pod pergolami. Nezbytné ústupky vůči podnebí a tomu, co v něm roste, měly podobu prýšců, libor, ostálek, cinerárií a bugenvileí. Jednou matka sice vysadila cibule narcisek, ale ty se po právu zděsily,

co se to od nich požaduje, a vyslaly na svět jen několik málo přerostlých tenkých květů. Pro mě byla tato zahrada určitým druhem důvěrně známého ráje, chovala jsem k ní vášnivý osobní vztah a měla v ní své soukromé skrýše — proutěnou hamaku, kam jsem si chodila číst *Vlaštovky a Amazonky* a *Příběhy Tróje a Řecka*, eukalyptus, s nímž jsem navazovala animistickou komunikaci, vodní zahradu stíněnou bambusem, kde se kolem kořenů dřáb-
líků bahenních shlukovali pulci. Ještě dnes bych dokázala nakreslit podrobnou mapu této již neexistující zahrady: celá oblast byla dávno začleněna do rozpínající se městské Káhiry. Když jsem se tam však před třiceti lety vypravila, cítila jsem, že někde pod chatrčemi a suti-
nami dosud číhá vzpomínka na zahradu, vzpomínka na stromy, trávu a květiny a s nimi i duch mého vlastního *alter ega*.

Zahradničení se předává geneticky a v mém případě po ženské linii. V naší rodině se zahradnický gen objevil u mé babičky Beatrice Reckittové, která vybudovala nádhernou zahradu na svažujícím se návrší v Somersetu, což byla předtím naprostá *tabula rasa*. Šlo o zahradu se vším všudy včetně potůčku ve stylu Gertrude Jekyllové, zapuštěné růžové zahrady, trávnicků a příkopů oddělu-
jících pozemky, kuchyňské zahrady, altánku a kůlny na přesazování rostlin. Obsahovala všechny prvky oprav-
dové zahrady. Beatricina dcera Vera, má matka, pečovala o anglickou zahradu v Egyptě. Já jsem se od pozemku na předměstí posunula napřed k jedné a pak ke druhé zahradě v Oxfordshiru, přičemž jednou z nich protékaly dva potoky. Moje dcera Josephine zahradničí mnohem poučeněji než my všechny: pracuje jako hudebnice (hraje na hobo) a před mnoha lety se ve volném čase, který ve

skutečnosti neměla, zapsala do kurzů Královské botanické společnosti. Nyní zahradničí v Londýně a v Somersetu s profesionalitou, kterou obdivuji a kterou jí zároveň závidím. Další v řadě bude podle všeho její dcera Rachel, rovněž hudebnice: loni se soustředěně zaobírala sladkým hráškem a zdálo se, že je to vážné.

Člověk v sobě zahradnický potenciál neobjeví, dokud nemá vlastní vhodný prostor, i kdyby to měl být jen skromný okenní truhlík. Já a můj manžel Jack jsme pro zahradničení vzplanuli díky našemu příměstskému pozemku. I když geny možná trochu zasáhly i v manželově případě: jeho otec se značnou dávkou fanatismu zahradničil na rodinné zahradě u městského nájemního domu v Newcastlu. V této zahradě se nepřipouštěly žádné výdaje: kousek trávníku vznikl z drnů vykopaných u cesty, všechno se pěstovalo od semene a semena se vždy nasbírala na další rok, fazoly šarlatové se tísnily vedle topolovek, saláty štouchaly do tařinek a lobelek. Tato zahrada se nacházela na opačném konci spektra než rozlehlé pozemky, na nichž zahradničila má babička v Somersetu, ale zápal a nadšení zůstávaly stejné. Potřeba zahradničit přerůstá společenské poměry, což vysvětluje hnutí za rekreační pozemky, o němž se zmíním později, a také květinovou energii malých předzahrádek po celé zemi. Pamatuji si, jak jedna americká přítelkyně, která k nám přijela na návštěvu, s úžasem pozorovala extravagantní červnové barvy anglických zahrádek: „V této zemi všichni pěstují růže.“ Slogan zemědělské reformy v devatenáctém století zněl „Každému hektar a krávu!“, dnešním požadavkem by pak byl minimální kus země, kde člověk může něco pěstovat, cokoliv, zkrátka zabořit ruce do hlíny a vzdorovat plynutí času.

Zahradničíme totiž pro zítřek a pro budoucnost. Zahradničíme v očekávání, a proto je to tak osvěžující a povzbuzující činnost. Při zahradničení nejsme uvězněni v tom, co je tady a teď, ale myslíme na minulost i na budoucnost, uvažujeme, jak si to či ono vedlo loni, pracujeme na svých nadějích a plánujeme, co dál. Pro mě s sebou zahradničení nese i nepomíjející úžas nad zběsilým růstem, houževnatostí rostlinstva a nezastavitelným dik-tátem ročních období. Tyto řádky píšu na konci zimy, ze země už vystrčily hlavy první sněženky, na půdokryvných růžích vyrašily droboučké červené pupeny svědčící o tom, že si růže pamatují, co mají dělat, až přijde červen, osamělá bílá choisya sice trochu předbíhá svou dobu, ale je poslušná — dny jsou o něco teplejší a je čas začít. Všechno se beztak stane tak, jak je to naprogramováno, ale smysl zahradničení spočívá v tom, že můžeme tento zázračný proces ovládat, kout plány a řídit ho.

Mnoho rostlin se samozřejmě bude našemu vedení vzpouzet. Plevel se bude bránit. Zjišťuji, že při psaní o zahradničení se nelze vyhnout antropomorfismu: plevel neroste jen tak nazdařbůh, nýbrž záměrně a agresivně. Ano, je to tak, to vědí všichni zahradníci. Proplíží se na záhon a začne se množit za vašimi zády. Vždycky mám dojem, že zahrada je živá entita, která má své vlastní záměry — stovky protichůdných záměrů —, a že ji člověk ovládá jen do určité míry. Jedná se o nejistý vztah, kde není jasné, kdo má navrch.

Bude to znít jako výmysl a možná, že v tomto animistickém nazírání jen přetrvává vliv četby *Alenčinych dobrodružství v říši divů a za zrcadlem*, která mě v dětství naprosto pohltila: „My můžeme mluvit,“ řekla Zlatá Lilie, „když přijde někdo, kdo stojí za to, aby se s ním mluvilo.“

Květiny pronášejí na Alenčinu adresu osobní poznámky (jak to mají dospělí ve zvyku vůči dětem). „No aspoň barvu máte správnou, a to už stojí za něco.“ „... vy začínáte vadnout, víte — a to si nikdo nemůže pomoci, aby nevypadal trochu neupraveně.“

Tato literární zahrada na mě zapůsobila velmi brzy, *Alenku* jsem četla ve své skrýši v egyptském živém plotu a hltala ji s onou jedinečnou dětskou schopností ponořit se do knihy, se zaujetím, které už se nikdy nevrátí, kdy fikční svět proniká do skutečného a člověk už je nedokáže rozeznat. Víím, že jsem si jako dítě povídala s eukalyptovníkem a nejspíše i s květinami a z pasáží v *Alenčiných dobrodružstvích* jsem přecházela do zahrady a zase zpět.

Teď už to nedělám, ale možná bych měla. Princ Charles podle všeho praktikuje komunikaci s rostlinstvím. V roce 1986 se citoval jeho výrok, že mluví se svými stromy a rostlinami, že je důležité se jimi zaobírat a že mu odpovídají — třebaže princ nevysvětlil, jakým způsobem. V jistých kruzích se mu za to posmívali, ale o něco později, v roce 2009, se Královská botanická společnost zjevně rozhodla jeho teorii ověřit a pouštěla rajčatovým keříkům nahrávky literárních děl — ke kořenům jim připevnili sluchátka a MP3 přehrávače. Coby testovací četba byl zvolen *Den trifidů* Johna Wyndhama a úryvky ze Shakespeara. Růst rostlin, kterým se četlo, se pak měl porovnávat se skupinou kontrolních rostlin ponechaných v tichu. Po všimněte si, prosím, že původní novinové články na toto téma vyšly 31. března 2009 a člověk by mohl snadno dojít k závěru, který se vzhledem k tomuto datu nabízí, tedy že šlo o aprílový žert, až na to, že v červnu téhož roku přinesl deník *Telegraph* zprávy o výsledcích. Rostliny zjevně reagovaly a ty, kterým se četlo, rostly rychleji než ty, které

byly ponechány v tichu, a ženský hlas měl znatelně lepší výsledky. To se podívejme. Je jasné, proč si botanici vybrali *Den trifidů*, ale v článku se neuvádí, jestli měl lepší účinky než Shakespeare. Kdyby ano, měli bychom se nejspíše začít strachovat.

Tolik ke schopnosti rostlin vnímat. Co však nelze zpochybnit, je skutečnost, že zahrady samy jsou výmluvné, neboť vypovídají o svých majitelích. Podle zahrad poznáte ty, kteří je vlastní. V dobách, kdy jsem hospodařila na oxfordshirské zahradě se dvěma potoky, jsme jednou za rok otvírali zahradu pro veřejnost. Zahrady zahrnuté v průvodci *Yellow Book* se jednou ročně zpřístupňují veřejnosti v rámci charitativní akce zaštitěné projektem Národní zahradní projekt. Byli jsme součástí sekce venkovských zahrad — pokud si to dobře pamatuji, průvodce vždy vybral čtyři nebo pět venkovských zahrad hodných návštěvy. Cílem dne otevřených zahrad zapsaných v *Yellow Book* je podporovat charitu a v té době panovala mezi Oxfordshirem a Kentem značná soutěživost ohledně toho, které hrabství vybere větší obnos. Rok předtím Kent předešel Oxfordshire a následující rok se tedy všichni zuřivě snažili. Zástupci průvodce *Yellow Book* provádějí v zahradách kontroly, aby posoudili, zda vyhovují standardům průvodce. Myslím, že ta naše prolezla s odřenýma ušima — byla popsána jako „neformální zahrada u venkovského domku“, což v hantýrce *Yellow Book* znamená „poněkud neupravená a zarostlá“. Přesto však naši zahradou prošly stovky lidí, všichni se chovali vzorně a nikdo neodhodil špačka cigarety ani papírek od bonbonu. Dala jsem se tehdy do řeči s manželským párem z Nizozemí. Svěřili se mi, že jezdí do Británie každý rok výhradně proto, aby se zúčastnili Dne otevřených zahrad zapsaných

v *Yellow Book*. Předpokládala jsem, že i oni sami jsou nadšení zahradníci. Přisvědčili, že do určité míry ano, ale že hlavní půvab výletů po otevřených zahradách pro ně spočívá v tom, že jim poskytuje úžasný vhled do životního stylu Angličanů, do různých společenských vrstev a širokého rozpětí vkusu a stylu. Věděla jsem přesně, o čem mluvím. I my jsme nadšeně objížděli zahrady podle *Yellow Book* a pamatuji si, že jsem jednou objevila národní sbírku prvosenek lysých v zahradě u jednoho městského nájemního domu.

Ten rok se nám podařilo Kent porazit.

Myslím, že v tom sehrál svou roli prvek soutěžního zahradničení. Ale byl to chvályhodný druh soutěživosti, protože šlo pouze o to, které hrabství vybere díky svému zahradnickému umu více peněz na dobročinnost. Domnívám se, že zahradníci nejsou od přírody soutěživí a že si vzájemně projevují spíše respekt, který může v soutěžení přerůst. Polovina kouzla navštěvování cizích zahrad, ať už podle průvodce *Yellow Book*, nebo bez něj, spočívá v tom, že se domů vracíme s ukradenými nápady. V dobách, kdy jsme měli zahradu v Oxfordshiru, jsme často navštěvovali zahradu v Hidcote, která byla jednou z vlajkových lodí Národního fondu, a když jsem tam pozorovala osazování vodní zahrady, vnuklo mi to nápad, co by se dalo podniknout s našimi dvěma potůčky. V porovnání s bohatým proudem, podél něhož vystavěli zahradu v Hidcote, byly naše potoky pouhé čůrky, ale to nevadilo — vysázeli jsme podél nich petrklíče a kapradiny. Udělali jsme však chybu a umístili jsme tam i několik kejklířek, žlutých násilnic, které jsme se pak celé roky snažili vymýtit. V Hidcote byli buďto chytřejší, nebo měli více místa.

Soutěživost v zahradničení se projevuje na výstavách, od malých vesnických akcí až po velké události. Přiznávám, že prohlédnout si takovou výstavu je fascinující: narazíte tam na sbírky cibulí, z nichž každá váží více než 250 gramů, fazoly šarlatové vysoké jako strom nebo nejtěžší cuketu. Ale kdo by chtěl cibuli zvíci fotbalového míče, dvorek plný fazolů a cuketu připomínající policejní obušek? Na podobných výstavách se projevuje znepokojivý trend: na velikosti záleží. Nejsem ani velkou příznivkyní porovnávání macešek, chryzantém a jiřin — rostliny jsou při přehlídkách celé ztuhlé a působí dojmem, že je jim to nepřijemné.

Vrcholem zahradnických soutěží je samozřejmě Květinová přehlídka v Chelsea. Soutěží se na všech frontách: Nejlepší výstavní zahrada, Nejlepší městská zahrada a Rostlina roku, udělují se zlaté, pozlacené a stříbrné medaile. Zahrady dostávají medaile, stánky dostávají medaile, všechno dostává medaile. Většina soutěží je komerčních — pěstitelské školky spolu soupeří a profesionální designéři zahrad si jdou po krku. Zlatá medaile vyvolá skromné uspokojení, pozlacená medaile statečný úsměv a ten, kdo dostane stříbro (bronz se neuděluje), se už jen odplíží domů. Udílení cen nejspíše zvyšuje napětí, ale mám podezření, že průměrnému návštěvníkovi Chelsea je vcelku jedno, kdo co dostal — chce se jen podívat na spoustu nádherných rostlin a možná získat nějaké tipy pro svou vlastní zahrádku. Během několika návštěv Chelsea jsem často zaslechla poznámky typu: „Jednu takovou jsme mívali, ale tvůj táta ji umožil.“ Návštěvníci jsou mnohdy stejně zajímaví jako exponáty. Dnes už bych Chelsea fyzicky nezvládla, obnáší to příliš mnoho chůze a postávání. Ale s Jackem jsme se tam v minulosti několikrát vypravili

a mně vždycky dalo spoustu práce odtáhnout manžela od výstavy sekaček. Co jen ti chlapi na sekačkách vidí? Jack byl akademik, politolog, a očekávala bych, že se jeho mysl bude zabírat vyššími záležitostmi, ale stejně si vilně prohlížel všechny ty Mountfieldy, Haytery a Atcosy.

Básník Philip Larkin se k sekačkám stavěl jinak. Před několika lety uspořádala Britská knihovna opulentní výstavu nazvanou *Spisovatel v zahradě*. Hlavní exponát představovala sekačka, která patřivala Philipu Larkinovi: sekačka značky Qualcast, zavěšená na vertikálním panelu, aby si ji člověk mohl důkladně prohlédnout. V dopise, který Larkin napsal poté, co zakoupil dům z padesátých let s dlouhou zahradou a s hrůzou si uvědomil, že se o ni bude muset starat, sekačku zrovna nevychvaluje: „Je to obrovská zahrada — žádná půvabná divočina (to se brzy změní) —, takový dlouhý pruh půdy mezi drátěnými plochy — Bože můj, Bože můj —, vzal jsem si sekačku původního majitele, Qualcastku (zní to jako nějaká postava z Henryho Jamese)... Nevím, kdy se k tomu dostanu... doufám, že dřív, než ta zatracená zahrada začne bujet...“

Zmíněná Qualcastka se však měla stát nástrojem tragédie. Larkin se se sekačkou popral a jednoho dne s ní nechtěně zabil ježka. Z tohoto incidentu se zrodila báseň.

Sekačka zasekla se, dvakrát. Klekl jsem si
a našel ježka uvízlého v nožích.
Zabitého. Byl ve vysoké trávě.

Předtím jsem ho vídal a jednou ho i nakrmil.
Teď jsem zničil jeho svět, který nikomu nevadil,
nenapravitelně. Pohřeb mu nepomohl.

Příští den ráno jsem vstal, ale on ne.
První den po smrti ta čerstvá nepřítomnost
je vždycky stejná; měli bychom k sobě

být pozorní, měli bychom být hodní,
dokud je ještě čas.

Larkinův životopisec Andrew Motion má za to, že báseň byla zamýšlena jako elegie za básníkovu matku. To nepochybně ano, ale pojednává rovněž o ježkovi a zastává v dějinách literatury výsadní místo coby nejspíše jediná báseň o sekačce na trávu.

Podle mého soudu spočívá rozdíl mezi muži a ženami v tom, že muži rádi sekají trávu, kdežto ženy ne. Já mám raději trávník posetý sedmikráskami, zatímco Jack samozřejmě toužil po úhledných pruzích trávy a strávil mnoho šťastných hodin tím, že se jich snažil docílit. Manželské zahradničení je téma samo o sobě. Například Nicolsonovi ze Sissinghurstu působili jako poměrně výkonný tým — Harold se věnoval hrubým krajinářským pracím, jak to nyní nazýváme, a Vita sázela rostliny. Beth Chattové velmi pomáhal její manžel Andrew, který zkoumal rostliny vyhovující jejím plánům, zatímco Margery Fishovou manželův protichůdný zahradnický vkus zároveň zdržoval a frustroval. I my ostatní, kteří zahradničíme skromněji, známe oblasti možných neshod, k nimž může při zahradničení v páru docházet — dělba práce, řešení zálib a antipatií. Jack a já jsme celkově vzato zahradničili docela harmonicky a sdíleli jsme podobný vkus i nechuť vůči stejným věcem. Možná je poněkud neobvyklé, že většinu pěstování zeleniny jsem obstarávala já — Jacka začalo kopání brázd na

brambory rychle nudit a já jsem si zase ráda dala do těla s rýčem.

Teď na to vzpomínám se závistí. Chronické problémy se zády způsobily, že rytí pro mne už dlouho nepřipadá v úvahu. Teď už se vůbec nedokážu ohnout, takže moje působení v londýnské zahradě se omezuje na zalévání, odstraňování uschlých květů a další operace, které zvládnou ze skládacího křesílka. Se vším ostatním potřebuji pomoci, takže jednou za rok přijede zahradnická firma, která se vypořádá s rozbujelým břechťanem a vyčistí dláždění tlakovou vodou. Je to zahradničení pro staré lidi a stejně jako všechny ostatní aspekty stárí se k vám nenápadně příkrade a je třeba se k němu postavit čelem a vypořádat se s ním. Někteří z vás jsou na tom jistě podobně, takže se mnou budou soucítit a rozpoznají důvěrně známé strategie i pocit marnosti. Moje přítelkyně Elizabeth Jane Howardová bývala nadšenou zahradnicí. I ona trpěla artritidou a zahradničila nemoci navzdory: „Bolí to jako čert, ale stejně to dělám,“ říkala. Kromě formálnější zahrady u svého domu v Suffolku se Elizabeth starala i o divokou zahradu na říčním ostrově, bylo to rajské místo plné stromů, bambusu a vrb, s jezírkem s lekníny a nepravidelnými pěšinkami lemovanými zvonky. Zahrady se samozřejmě vkradly i do Elizabethiných románů. Čas od času jsem k ní jezdila na víkend a užívaly jsme si rozhovory o zahradničení a rituální prohlídku ostrova.

Teď už si o zahradničení povídám jen s Josephine, která během uplynulých dvaceti let vytvořila zahradu pro venkovský domek v Somersetu. Je to náš záchytný bod v této oblasti, nachází se pár kroků od míst, kde stával dům mé babičky a její zahrada i s chalupou, kterou v roce 1929 postavil můj dědeček coby zahradnický domek, ještě